

Szabó Alpár

Az oldalak lehetséges elemei

A követelménymodul megnevezése:
Formakészítés irányítása

A követelménymodul száma: 0973-06 A tartalomelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-008-50

AZ OLDALAK LEHETSÉGES ELEMEI

ESETFELVETÉS–MUNKAHELYZET

Mint kiadvány szerkesztőnek többoldalas nyomdaterméket, könyveket, folyóiratokat, napilapokat stb. kell terveznie. Meg kell ismernie a nyomdatermék típusát, adott a formátumát és a szedéstüköröt. Alkalmazza munkája során az oldaltükör lehetséges elemeit, a technikai kellékeket. Milyen technológiai, minőségi hibák adódhatnak?

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

1. Mi az oldaltükör, másnéven szedéstükör?

Az oldaltükör egy olyan láthatatlan vonalrendszer amelyen belül helyezkednek el a tipográfiai forma építő elemei, kivételek a technikai kellékek: az ívjelző, a csillagos szám, a pagina, a marginális és a kollacionáló jel.

A tipográfiai forma építő elemei:

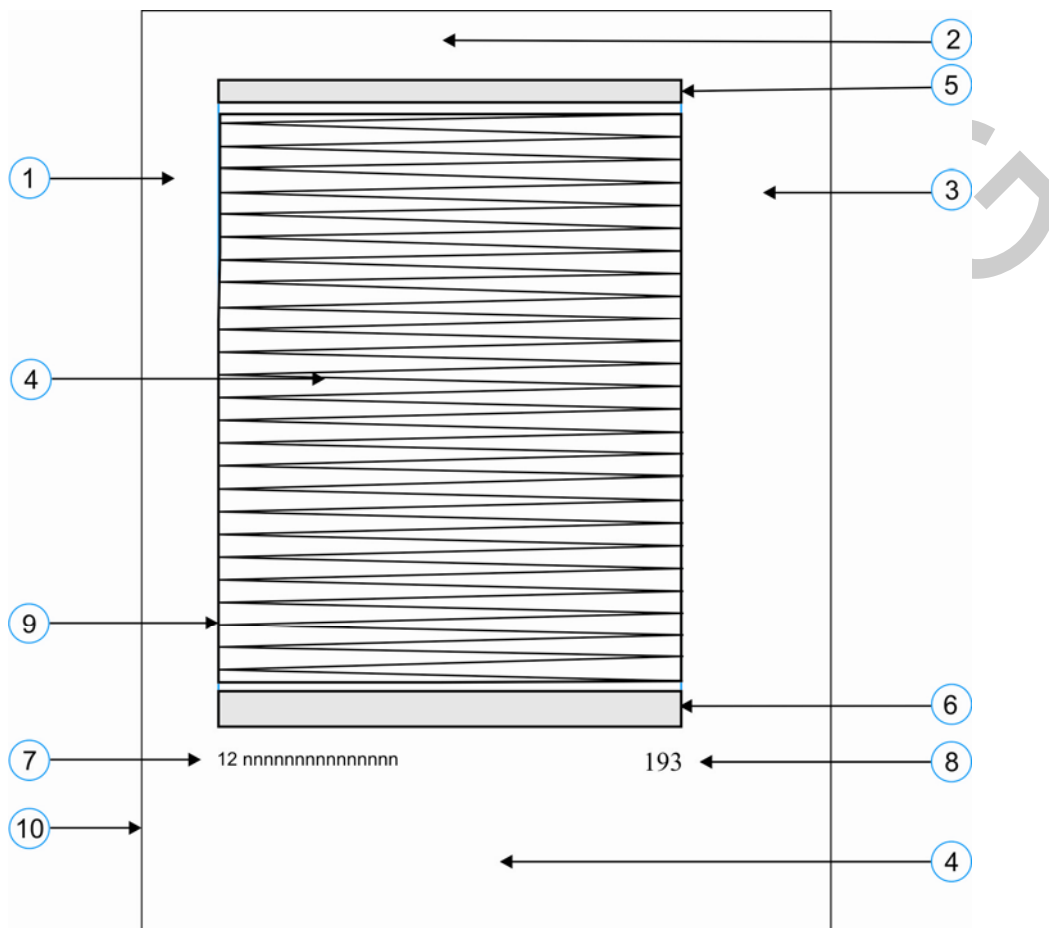
- A betű
- A sor
- A sorcsoport
- A szövegtömb
- A képek
- Az ábrák
- A foltok
- A szín
- Léniák (vonalak, díszes vonalak)
- Díszítő elemek (sordíszek, spiccek)

A nyomtatott oldalnak a tükrön kívül eső részei a margók, melyek a nyomtatvány szerves részei. A margóra is kerülnek tipográfiai elemek, amelyek bele tartoznak a kiadványba és segítik a technológiai folyamatokat valamin az olvasó eligazodását a műben.

Szedéstükör a nyomdatermék típusától eltérő lehet, elemeik viszont azonosak.

A szedéstükör az oldalhoz viszonyított nagyságát befolyásolja a kiadvány pl. könyvek tartalma (szépirodalmi, tankönyv, lexikon szótár stb.), vagy napilapok, hetilapok, folyóiratok formája.

A nyomtatott oldal részei

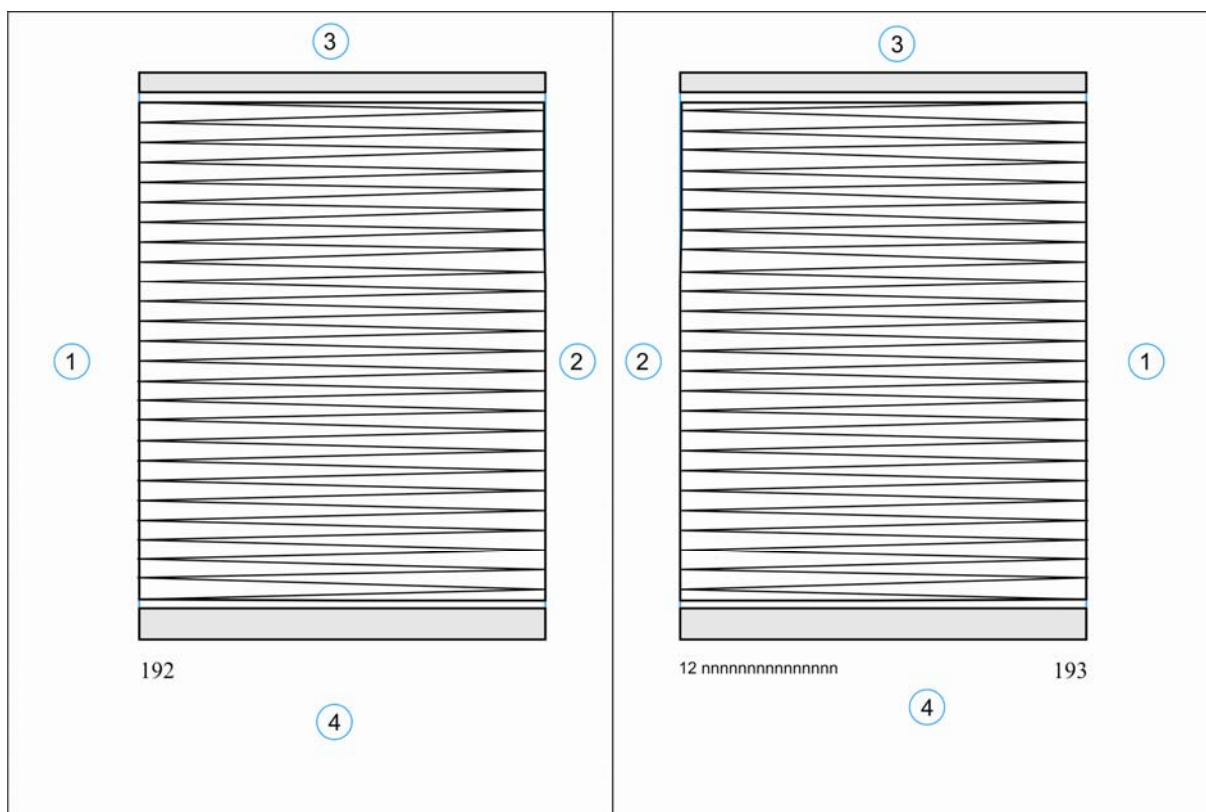
1. ábra. Egyhasábos nyomtatott oldal részei: 1 kötő margó, 2 fej margó, 3 külső margó (hosszmetszeti vagy vágó margó), 4 folyamatos fő szöveg, 5 élőfej, 6 lábjegyzet, 7 ívjelző, 8 pagina, 9 szedéstükör, 10 papír

Az 1 képen a könyv nyomtatott oldal fő részei láthatók, amelyek a hagyományos formát, elrendezést mutatja be.

A könyvoldal margói fogják közre a szedéstükört, pontosabban különböző szerkesztési módszerekkel lehet a nagyságot meghatározni amelyet ciceróban kell megadni.

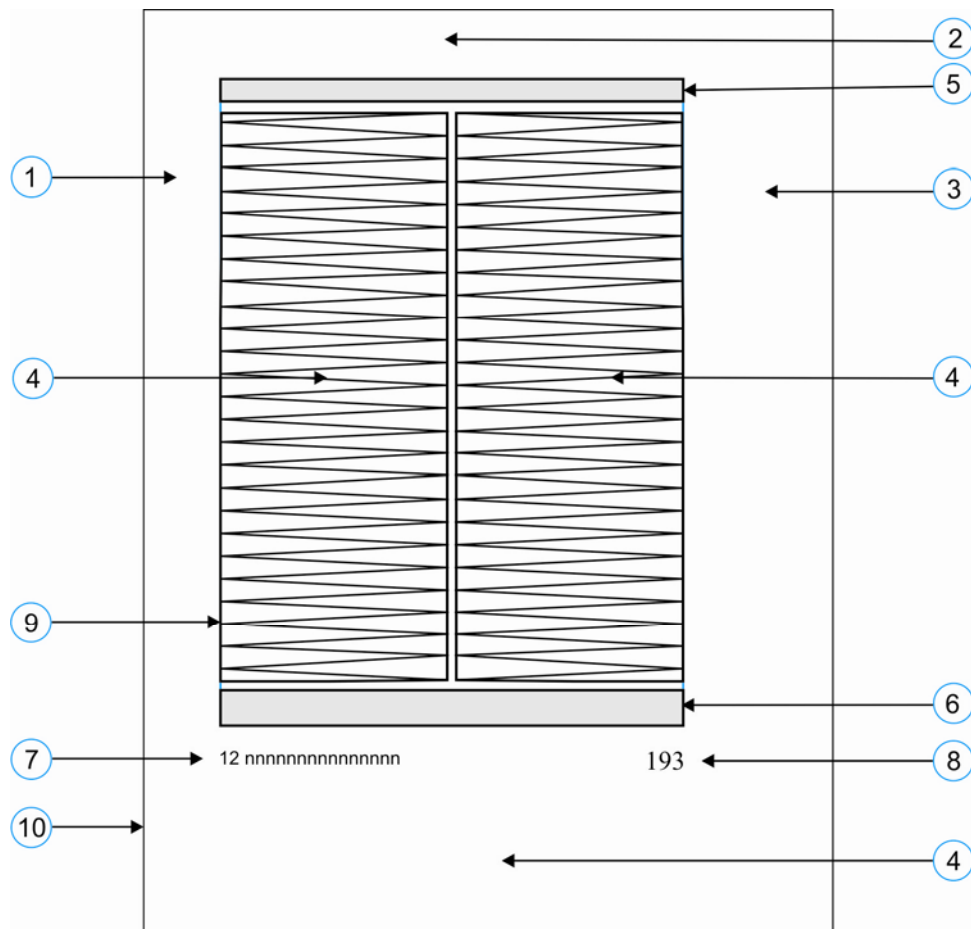
A szerkesztéseknek különböző módjai vannak mint például: aranymetszet szerinti módszer vagy a kilenc osztásos módszer stb.

A margók méretei milliméterben kell megadni

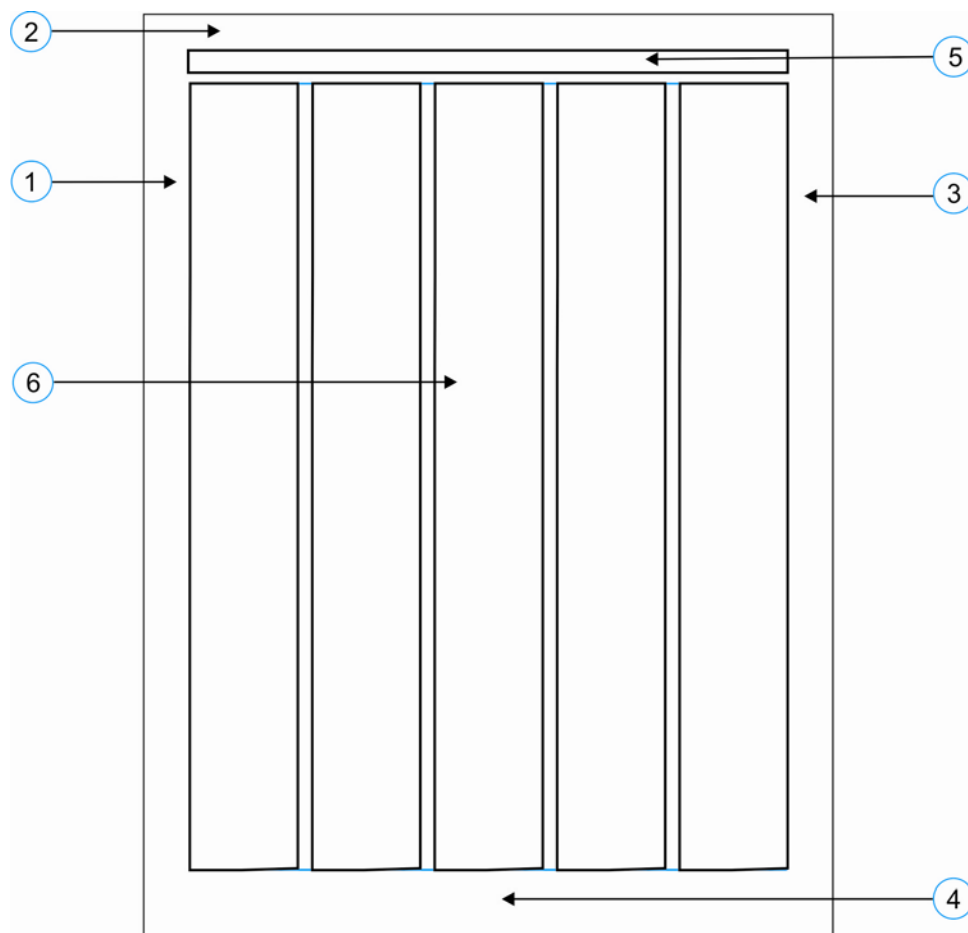
2. ábra. Oldalpár részei: 1-es számmal vannak jelölve a külső margók, 2-es számmal vannak jelölve a kötő margók, 3-as számmal vannak jelölve a fej margók, 4-es számmal vannak jelölve a láb margók

Oldalpár margói úgy vannak szerkesztve, hogy a két belső margó optikailag egyenlő egy külső margóval. Az olvasó valójában 3 egyforma margót lát.

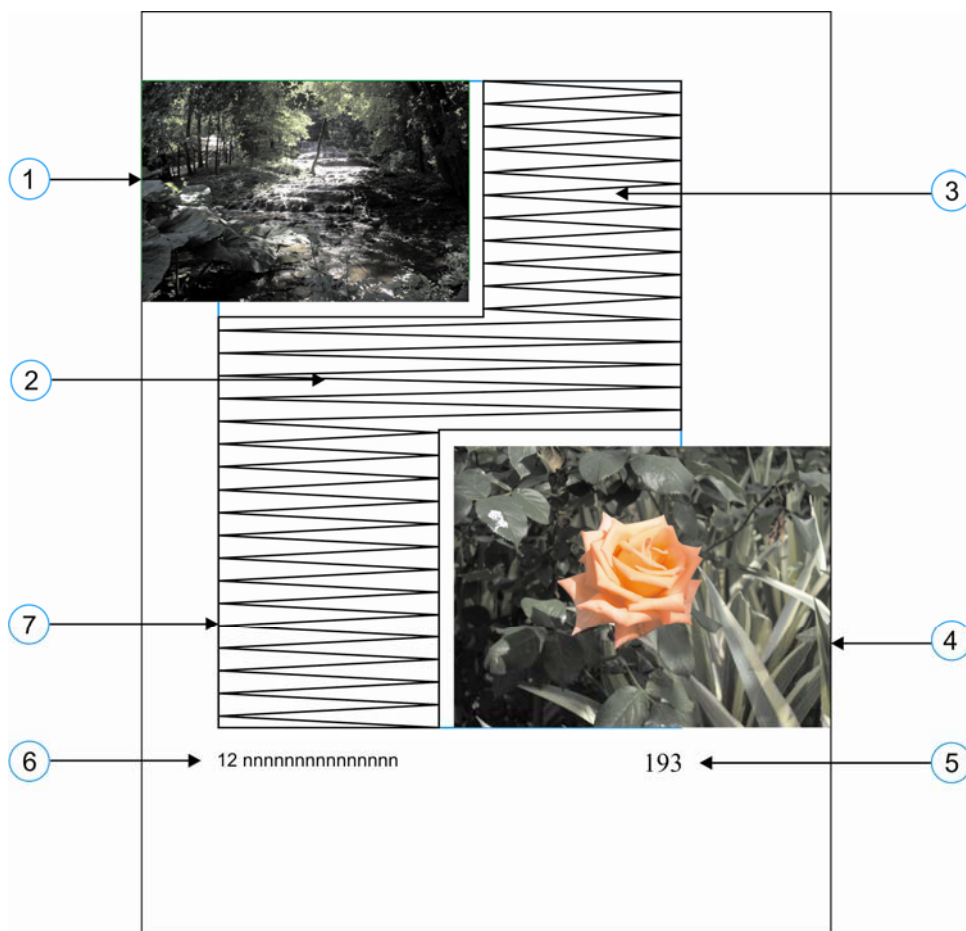
3. ábra. Kéthasábos nyomtatott oldal részei: 1-es számmal jelölt a kötő margó, 2-es számmal jelölt a fej margó, 3-as számmal jelölt a külső margó (hosszmetszeti vagy vágó margó), 4-es számmal jelölt a folyamatos fő szöveg, 5-ös számmal jelölt az élőfej, 6-os számmal jelölt a lábjegyzet, 7-es számmal jelölt az ívjelző, 8-as számmal jelölt a pagina, 9-es számmal jelölt a szedés tükör, 10-as számmal jelölt a papír

A kéthasábos tükör élőfeje valamint a lábjegyzet végig fut a tükör felett, valamint lábban a hasábok alatt.

4. ábra. Ötvasáros napilap tükre. 1-es, 2-es, 3-as és 4-es számokkal jelöltek a margók, 5-ös számmal jelölt az élőfej, 6-os számmal jelöltek a hasábok

A napilapok, hetilapok esetében technikai kellékek élőfejen kívül még a hasábléniák, a termék nyomtatás után kikészítési műveleteket nem igényel. Az oldalak számozása, paginázása az élőfejben történik.

5. ábra. 1-es számmal jelölt szedéstükörtükör élén kötőbe kifutó kép, 2-es jelű szöveg szedéstükör teljes szélességében szedett sorok, 3-as és 7-es számmal jelölt mellé szedet sorok, 4-es számmal jelölt tükör alján külső margón kifutó kép, 5-ös számmal jelölt a pagina, 6-os számmal jelölt az ívjelző

2. technikai kellékek¹, az oldal lehetséges elemei

A technikai kellékek, mint a nyomtatott oldal lehetséges elemei nem szerves részei a könyvnek, folyóiratoknak, napilapoknak, nem tartoznak a termék mondani valójához, alkalmazásuk az olvasók számára fontosak, megkönnyítik a használatukat.

Ide tartoznak:

- Élőfej
- Pagina
- Marginális
- Mandzsetta cím
- Ívjelző
- Csillagos szám
- iniciálé

3. Oldalszám, pagina

A többoldalas nyomdatermékeket általában néhány kivételtől eltekintve oldalszámokkal látják el. Ezt a műveletet szakmai nyelven paginálásnak nevezik (jelentése: lap, oldal)

Kivételek:

- A kétoldalas szóró lapok
- Leporelló hajtásos prospektusok
- Göngyölt vagy oltárhajtásos prospektusok
- Meghívók
- 4 oldalas egyszer hajtott nyomtatványok

Az oldalszámok kisebb kiadványoknál lehetnek római számok, nagyobb terjedelmű kiadványoknál arab számok. Arab számozású kiadványokon belül a mellékleteket római számmal is lehet paginálni.

A számok betűtípusa lehet a folyamatos főszöveg típusával azonos, vagy más típusú a betűkeverésre vonatkozó tipográfiai szabály figyelembe vételével. Törzsmérete lehet azonos, de lehet nagyobb is.

Félkvírt számok

Azokat a számokat nevezzük félkvírt számoknak, amelyek a betűtípusa törzsméretének a fele szélességére metszettek, tervezték. Ez a módszert a digitális technológiánál is alkalmazták a betűk tervezésénél, ugyanis matematikai kifejezések, képletek szedésére ezek alkalmasak. A kötelezően betartandó helyi értékek csak ezekkel a számokkal oldható meg.

Olyan műveknél, ahol az oldalszám megjelenési formája közömbös a félkvírt számokat ajánlatos használni.

123456789

6. ábra. Úgynevezett félkvírt számok, minden szám azonos szélességű, a betű törzsméretének a felére készült. Matematikai szedésekre csak ez alkalmas

Ugrálós számok

Művészi albumok és egyéb igényes tervezésű kiadványoknál szívesen alkalmazza a kiadó, vagy kiadványszerkesztő az úgynevezett ugrálós oldalszámokat.

123456789
123456789
123456789

7. ábra. Különböző típusú, úgynevezett ugrálós számok

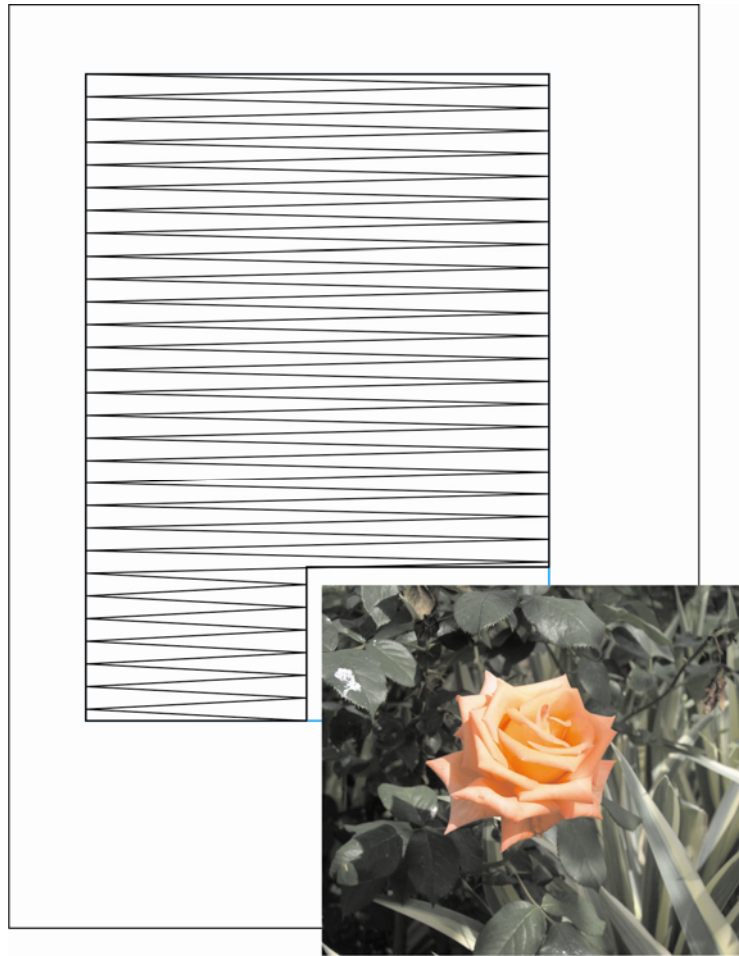
Ezek a számok matematikai kiadványok szedésére nem alkalmasak mert különbözőek a számok szélessége. Jellemzőjük egyes számok szárai a betűvonal alá kilógnak, egyes számok szárai pedig felnyúlnak. Az 1, 2 és a 0 egyforma magas, a betű szemhez közelít, a 3, 4, 5, 7 és 9 számok a betűvonal alá lógnak, 6 és 8 számok pedig felnyúlnak.

Az oldalszámok elhelyezhetők fejben, lábban, oldaltengelyesen vagy középre zárva. Általában a szedéstükör alatt legalább egy üres sorral lentebb szedve.

Könyvekben nem kell ellátni oldalszámmal az alábbi oldalakat:

- A címnegyed oldalait
- A vákát oldalakat (a nyomdászatban az üres oldalt vákátnak nevezik)
- A kolofon oldalt
- Egész oldalt ahol a kép kifutó körben, vagy egyéb ami kifut a tükrön kívül
- A kereskedelmi, reklám oldalakat
- Az ajánlás oldalt
- A mottó oldalt

A páratlan oldalszám mindig jobb oldalon, a páros oldalszám mindig baloldalon van

8. ábra. Az oldalon lévő kép oldalt és alul kifutó, ilyenkor az oldal nincs paginázva

Ha a körülvágott kiadványban a képek (tónusok) a vágás vonaláig érnek nevezük kifutónak. Mivel a vágás pontatlansága milliméter nagyságrendű is lehet, ha azt akarjuk, hogy a körülvágás mentén nem maradjon fehér szegély akkor a képet (tónust) a lapszéleken legalább 3–3 mm-t kell hagyni kifutni. Oldal pároknál fontos figyelni arra, hogy a kifutó csak a margók irányába nyúljon túl a laphatáron. A páratlan oldalszám mindig jobb oldalon, a páros oldalszám mindig baloldalon van.

4. ÉLŐFEJ

A szedéstükör élén a folyamatos főszövegtől léniával vagy üres sorral elválasztott információs terület. Az élőfej a szedéstükör része, tartalmazhatja az író nevét, a fejezet címét, valamint azon az oldalon tárgyalt téma címét.

A napilapok, hetilapok szerves része, az első oldalon nem szerepel.

Jellegzetes megoldása a lexikonoknak, az enciklopédiáknak, a szótáraknak, a tudományos kiadványoknak, hogy az élőfejben két téma szerepel, egyik az oldal kezdetén, másik az oldal befejező részén lévő tartalmat jelöli.

Tördelése:

Nem szedünk élőfejet

- a címnegyed négy oldalára
- a tartalomjegyzékre

Betűje a folyamatos fő szöveg betűtípusával lehet azonos, vagy más típusból szedve a betűkeverés szabálya szerint. Fokozata 1–2 ponttal lehet kisebb, vagy azonos fokozatú a folyamatos főszöveg fokozatával. Lexikonok, szótárak élőfejének szedésénél félkövér változatot alkalmaznak.

5. ívjelző, ívnorm, ívszignatúra

Ívjelző

Az ívjelző könyvkötés közben az ívek helyes sorrendjének ellenőrzésére az összehordás hibátlan elvégzésére szolgáló jelzés. A meghajtogatott ív első oldalán pl.: 17. 33. oldalakon, az oldalszámmal egy sorban az ív sorszáma és a könyv rövidített címe.

Pl.: 12. Gárdonyi: Egri csillagok

Betűje a folyamatos főszöveg betűtípusával azonos, fokozata általában petit, 8 pontos. Funkciója technikai, a tartalomhoz nem tartozik.

Nincs ívjelző a címnegyed első oldalán és azokon az oldalakon ahol lábban kifutó képek, ábrák stb. vannak.

Az ívjelzőt a körülvágott méreten kívül is el lehet helyezni amennyiben ez a kiadó, megrendelő igényli.

Ívnorma, csillagos szám

Minden ív harmadik oldalán a paginával egy magasságban balra zárva szedik a csillagos számot általában petitből. A szám az ív sorszámaival azonos.

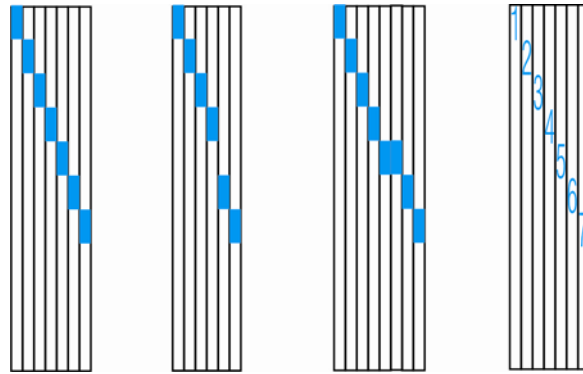
Pl.: 16*

Ez is technikai jel, a könyvkötészetben a hajtogatáskor van szükség rá.

Kollacionáló jel, ívszignatúra

Minden ív első és utolsó oldalának a gerincére lépcsőzetesen nyomódik. Ez lehet sorszám, az ív sorszámaival azonos, vagy kb. 6 pont szélességű és 12 pont magasságú téglalap. Mindkét formában az ívgerincen lépcsős formát mutat. Az ívek összehordása utáni ellenőrzéskor a lépcsőzetesség mutatja, hogy kimaradt e ív, vagy duplán kerül be ív a könyvtestbe.

A sorszámos kollacionáló jel hasznosabb ugyanis a hibás ív sorszáma azonnal jelezhető

9. ábra. Az első ívgerincen a hibátlanul összehordott könyvtest gerinc látható, a másodikon kimaradt egy ív, a harmadikon két azonos ív szerepel, a negyediken a kollacionáló jel ívek sorszámaival azonosan van elhelyezve

6. Marginális

Marginális jelentése: valaminek a szélén lévő; nem középponti; mellékes. A nyomdászatban a marginálisnak nevezik azokat a címeteket, megjegyzéseket, jegyzeteket amelyeket a szedés-tükrön kívül a margóra tördelik. A páratlan oldalon a jobb oldali margóra, páros oldalon a bal oldali margóra kell tördelni. A marginális első sorát a vonatkozó szövegrész első sorával egy magasságba kell tördelni, szabadsorososan balra zárva. A folyamatos főszöveg és a marginális között legalább 2 betűnyi (kurrens n) távolságot kell hagyni a fokozattól függően.

Betűje a folyamatos főszöveg betűtípusával legyen azonos és lehet annak változata is. A betű fokozata 1–2 ponttal lehet kisebb.

Műszaki, tudományos könyvekben a margóra szöveg helyett hivatkozási számok is lehetnek.

2. Gyógytermékek részletes leírása 63

SZENT GYÖRGY CSEPPEK I.

INNOVENSIO Kft.

	I.	N	A13A
Hatóanyagok:	kb. 4,8 l kivonat az alábbi mennyiségű növényi drogok felhasználásával készült:		
	Angelicae rhizoma et radix	50,0 g	
	Melissae folium	30,0 g	
	Urticae folium	40,0 g	
	Liquiritiae radix	40,0 g	
	Capsici fructus	20,0 g	
	Valerianae radix	20,0 g	
	Cynosbati fructus sine seminibus	80,0 g	
	Petroselinii folium	25,0 g	
	Sennae folium	80,0 g	
	Gentianae radix	30,0 g	
Fontosabb s. anyagok:	Alkoholum.		
A termék rövid leírása:	Vörösbarna színű, jellegzetes gyógynövény szagú és ízű, enyhén opálos alkoholos folyadék üvegekben.		
Fő hatások:	Kiszáradtjavító, epészagmegelőző.		
Egyéb hatások:	Bélműködést fokozó, emésztést elősegítő, vízhajtó, nyugtató.		
A gyógyhatás igazolása:	Népgyógyászati tapasztalatok.		
Használati utasítás:			
<i>Javallat:</i>	Túlzott idegállapot, kimerültség esetén, illetve mozgásszegény életmód következtében jelentkező gyomor-, bel-, epe- és más emésztőrendszeri panaszok (étvágytalanság, székrekedés stb.) enyhítésére. Továbbá az úgynevezett „lavaszí fűrészség” tüneteinél csökkentésére.		
<i>Ellenjavallat:</i>	Terhes és szoptató nők, gyermekek, valamint máj- és vesebetegységben szenvedők, alkoholelvondó kúra alatt állók számára.		
<i>Adagolás:</i>	Naponta 3x1-2 kávékanálnyit bevenni. Kúraszerű alkalmazása során – 1-2 üveg elfogyasztása után – 2-3 hét szünetet kell beiktatni.		
<i>Kölcsönhatás:</i>	Egyéb nyugtató és hashajtó hatású szerekkel együtt alkalmazva azok hatását fokozhatja.		
<i>Mellékhatás:</i>	Tartós, vagy az előírtnál nagyobb adagban történő adagolás – enyhe vízhajtó és hashajtó hatásánál fogva – kálium- és folyadékvesztést okozhat (gyengeségérzet, lábkörmögés).		
<i>Figyelmeztetés:</i>	A készítmény alkoholtartalma 19 v/v%! Gépjárművezetők, magában dolgozók csak este alkalmazzák! A készítményben – növényi összetevői miatt – zavarosság, üledékképződés előfordulhat, ez azonban a gyógytermék hatását nem befolyásolja! A gyógyterméket gyermekek elől gondosan el kell zárni!		
Kiszáradás:	250 ml/üveg.		
Tárolási mód:	Fénytől védve, 15-25 °C-on.		
Lejárató idő:	24 hónap.		
Nyilvántartási szám:	OGYI-411/1993.		
Következő megújítás:	1997. 03.		
Forg. eng. száma:	7099/0196 07. 18.		
Tulajdonos:	MEDILINE Kereskedőház Bt.		
Forgalmazási kör:	gyógyszertár, szaküzlet.		

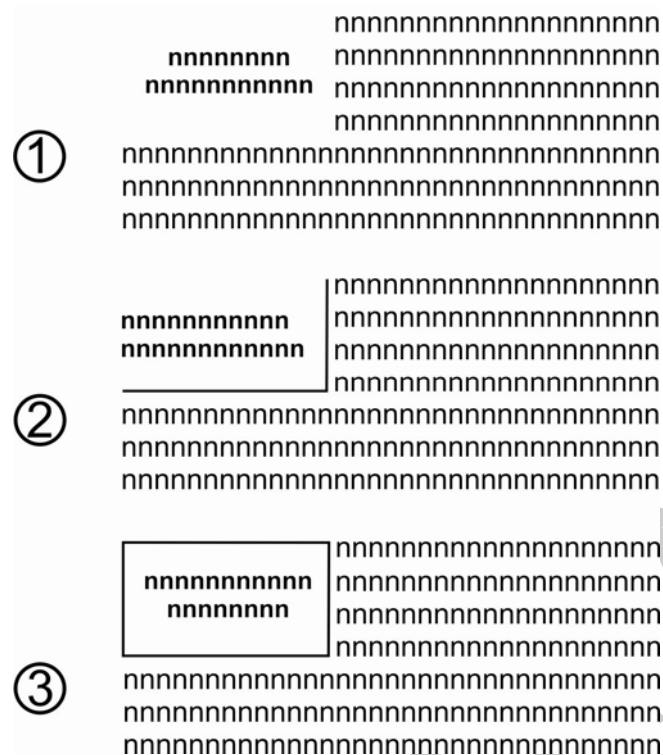
10. ábra. A páratlan oldalon elhelyezett marginálisok

Mandzsetta cím

A mandzsetta cím szövegbe süllyesztett beépített cím. Típusa lehet azonos a folyamatos főszöveg típusával, lehet más típusból is szedni figyelembe véve a betűkeverés szabályát. Fokozata 1-2 ponttal lehet kisebb, és kiemelés képen a típus változatából.

Három különböző formában szokásos tördelni.

- A vonatkozó szövegrésznel beépítve, középre zárva, körben térközzel
- A vonatkozó szövegrészhez beépítve, balra zárva, alul és jobb oldalt léniával
- A vonatkozó szövegrészhez beépítve, középre zárva lénia keretben

11. ábra. Az 1-es számmal jelölt mandzsetta cím térközökkel van beépítve, a 2-es számmal jelölt cím a szövegtől léniával van elhatárolva, a 3-as számmal jelölt cím lénia keretbe van foglalva

Iniciálé

A festői technika az ókor óta folyamatos művészi hagyományokon alapult, kezdetben gyakoriak voltak a színezett tollrajzok, míg később a kötőanyag alapozásra színes fedőfestékekkel dolgoztak, az aranyat is alapozás után rakták fel.

A klasszikus ókorból származó római szövegek gyakran nehezen értelmezhetőek, mivel akkoriban egyáltalán nem használtak nagybetűket és szóközöket. A késői ókorban már mindkettő elterjedt Itáliában: a normál méretnél akár kétszer is magasabb kezdőbetűket – mintegy kivágva a szövegből – a bal margóra helyezték (mint az a második képen is látható), a szöveg többi részét pedig melléje írták.

A nagyság és díszítés által kiemelt kezdőbetű, a középkori könyvművészet egyik legjellegzetesebb alkotása. A szónak mintegy az ősi, képi jelentéséhez tért vissza: az írás, a díszítés és a képi ábrázolás közötti átmenetekkel.

A nyomtatás korai történetében a szedők üresen hagyták az iniciálék helyét, hogy később a miniatúrafestők megfesthessék a képeket. A nyomtatás fejlődésével az iniciálékat különálló metszett fa vagy fém blokkokkal nyomtatták.

Az iniciálé, mint díszes, kiemelt, rajzokkal díszített betű célja az volt, hogy ünnepélyesség, tegye a könyv olvasását. Tulajdonképpen két fajtája van és azon belül több típusa. Sajnos a magyar nyelvben nincsen jó szó, illetve két külön szó rá: verzál, iniciálé. Az igazi iniciálé többnyire, sok illusztrációt tartalmaz, díszes, könyv, fejezet kezdőbetű, míg a verzális ez négyszer-öttször nagyobb, egyszerű verzál, hétköznapi nyelven nagybetű. Általában a margón kívül helyezkedik el, kisebb szakaszokat, bekezdéseket tesz hangsúlyosabbá. A leggyakrabban látható iniciálé a süllyesztett. Pár, nagyon egyszerű elvnek, nem is szabálynak kell megfelelnie. A tipográfiában nem igen lehet beszélni törvényekről, szabályokról, inkább kialakult szokásokról, utakról, melyek segíthetnek a tervezésben, vezethetik az embert és melyeket érdemes, sőt néha meg is kell kerülni.

Kiemelt iniciálé kezdődhet a bal margónál, többnyire azonban a hasáb tengelyébe állítják. A bekezdés kezdő sora felett elég helynek kell lennie, hogy az iniciálé elférjen. Ha a bal margón áll, akkor ott a betű bal széle álljon együtt a bal margóval. Ha középen van a tengelye a hasáb vagy a tükör tengelyén legyen. A betű a szöveg bázissorával fut.

Kiemelt iniciálék kezdődhetnek a bal margónál, de többnyire azonban a hasáb tengelyébe állítják. A bekezdés kezdő sora felett elég helynek kell lennie, hogy az iniciálé elférjen. Ha a bal margón áll, akkor ott a betű bal széle álljon együtt a bal margóval. Ha középen van a tengelye a hasáb vagy a tükör tengelyén legyen. A betű a szöveg bázissorával fut.

12. ábr.a Kiemelt iniciálé változata

Kiemelt iniciálék kezdődhetnek a bal margónál, de többnyire azonban a hasáb tengelyébe állítják. A bekezdés kezdő sora felett elég helynek kell lennie, hogy az iniciálé elférjen. Ha a bal margón áll, akkor ott a betű bal széle álljon együtt a bal margóval. Ha középen van a tengelye a hasáb vagy a tükör tengelyén legyen. A betű a szöveg bázissorával fut.

13. ábra. Kiemelt iniciálé változata

Kilógatott iniciálé mindig a bal margón áll. Ebből adódóan elegendő helynek kell lennie ott. Betűköznyi távolsággal illeszkedik a margóhoz, teteje a sor tetejével fut. Ez aránylag szoros illeszkedést tesz lehetővé, mivel ha az első szó nem tartalmaz felnyúló szárú karaktert vagy ékezetes betűket, akkor az iniciálé teteje a betűszem magasságában van, ellenkező esetben a felnyúló száruk tetejénél. Sajnos a talpas antikvákat ezen esetben mellőznünk kell, mint iniciálé, az előbb leírtak miatt. Ugyanezen okok miatt nem használható pl. A és L betű, valamint felül kerekített sem.

Kilógatott iniciálé mindig a bal margón áll. Ebből adódóan elegendő helynek kell lennie ott. Betűköznyi távolsággal illeszkedik a margóhoz, teteje a sor tetejével fut. Ez aránylag szoros illeszkedést tesz lehetővé, mivel ha az első szó nem tartalmaz felnyúló szárú karaktert vagy ékezetes betűket, akkor az iniciálé teteje a betűszem magasságában van, ellenkező esetben a felnyúló száruk tetejénél. Sajnos a talpas antikvákat ezen esetben mellőznünk kell, mint iniciálé, az előbb leírtak miatt. Ugyanezen okok miatt nem használható pl. A és L betű, valamint felül kerekített sem.

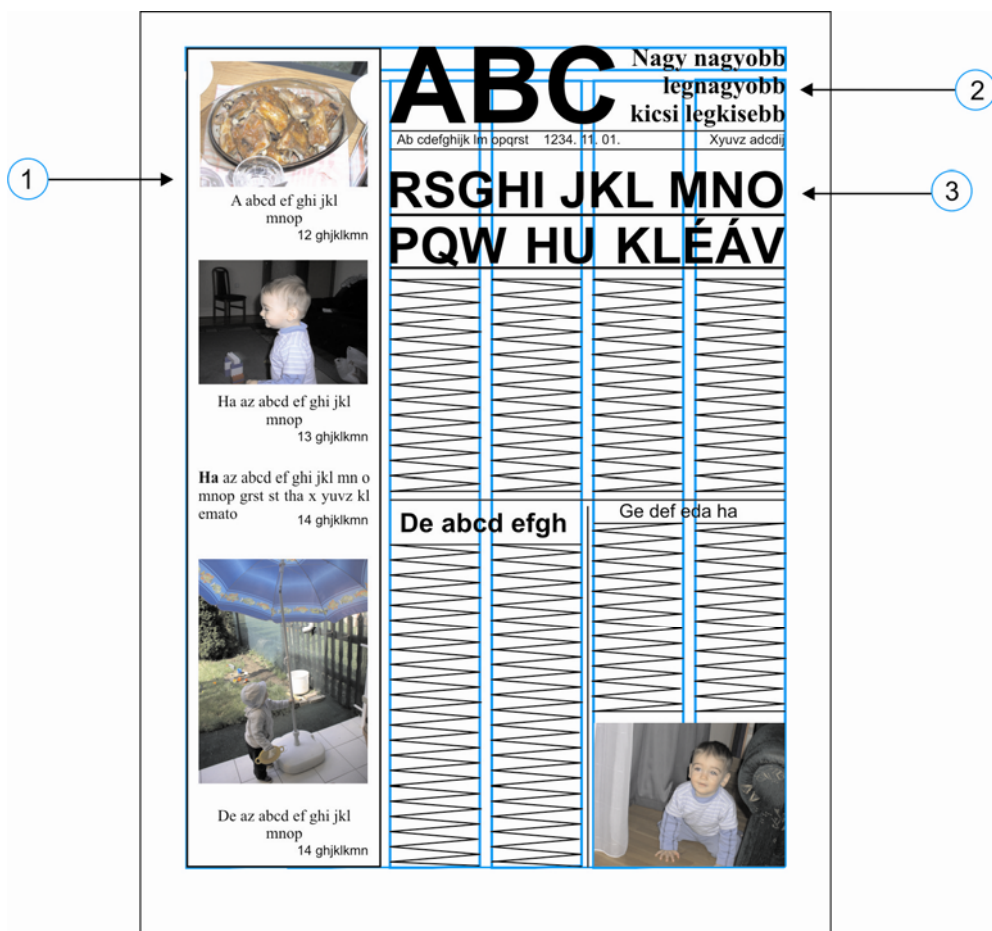
14. ábra. Kilógatott iniciálé

A süllyesztett iniciálé baloldalt a hasáb szélével álljon vonalban, az alapvonala a süllyesztés utolsó sorának alapvonalával álljon, magassága érje el az első sor felnyúló szárainak vonalát. Magasabb lehet, alacsonyabb nem. Az iniciálét határoló térközök valamennyi oldalról egyenértékűeknek kell lennie.

Minden körülvágott kiadványban a képek (tónusok) a vágás vonaláig érnek, kifutó képnek nevezzük. Mivel a vágás pontatlansága milliméter nagyságrendű is lehet, ha azt akarjuk, hogy a körülvágás mentén nem maradjon fehér szegély akkor a képet (tónust) a lapszéleken legalább 3-3 milliméterrel kell hagyni kifutni. Oldalpároknál fontos figyelni arra, hogy a kifutó csak a margók irányába nyúljon túl a laphatáron. A páratlan oldalszám mindig jobb oldalon, a páros oldalszám mindig baloldalon van.

15. ábra. Süllyesztett iniciálé

7. napilap nyomott oldalának lehetséges elemei

16. ábra. 1 szalag amelyben a belső tartalomról kiragadva látható képes szöveges címsoros figyelemfelhívó. 2 a lap fej (kopf) tartalmaznia kell a megjelenés dátumát, a sorszámot, a lap árát, a lap tulajdonosának a nevét

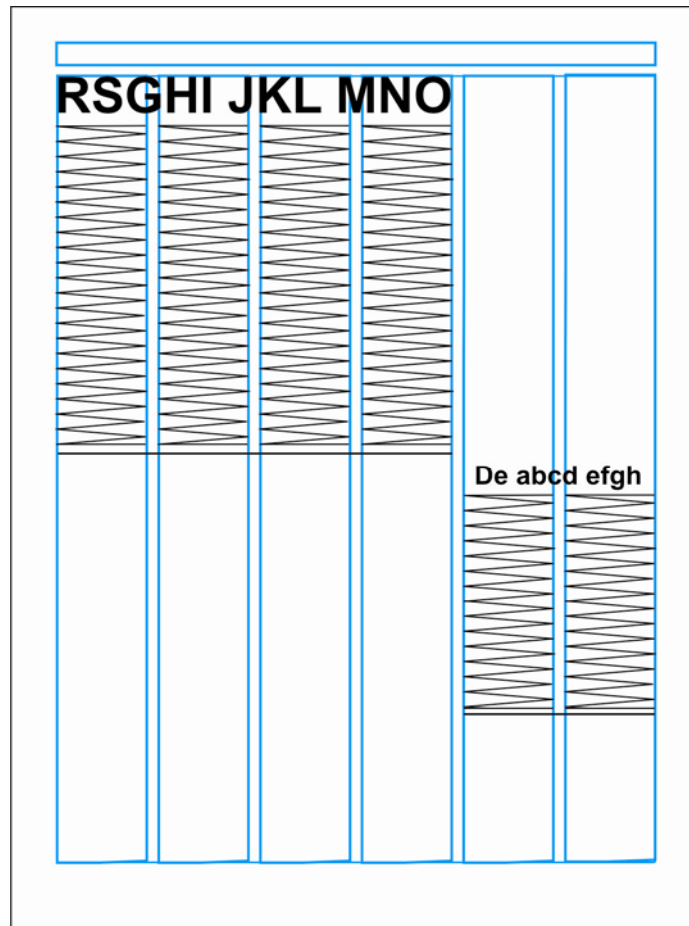
Anyagrendezés formái

Az újság, napilap kisebb és nagyobb terjedelmű szövegeit és illusztrációit különböző formában lehet elhelyezni a lap oldalain. Az anyagrendezési formák és lehetőségek felhasználásával lehet kialakítani az újság tipográfiai tervezése során az oldalképet.

A sajtó és irodalmi műfajok megjelenítésének tördelési módjainak három formája van a tömbös, a zászlós és a szabad forma.

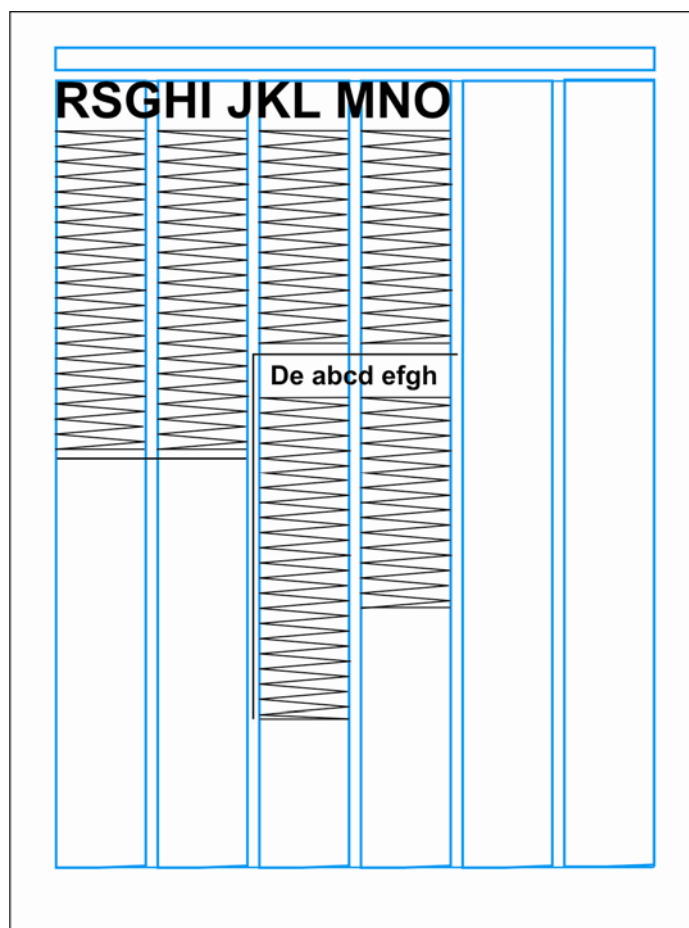
A tömbös az egyik leggyakoribbi elrendezési, tördelési forma. Jellemzője, hogy az egymás mellett lévő hasábok hossza egyforma.

A formán belül lehet bármilyen címrendszer, szövegszedés, hasábszélesség, táblázat, fotó, rajz vagy más illusztráció, szöveg közti alcím ezek együttesen alkotják a tömböt.

17. ábra. Tömbös tördelés. A címek alatt a hasábok azonos magasságúak

A cikkek tördelésének másik formája a zászlós tördelés. A zászló forma, mint ahogyan a neve is mutatja, azt jelenti, hogy a cikk elhelyezése zászló forma. Jellegzetessége, hogy a hasábok közül egy vagy kettő hosszabb, míg a többi rövidebb. A hosszabb hasáboknak és a rövidebb hasáboknak külön-külön azonos hosszúaknak kell lenniük.

18. ábra. Zászlós tördelés

Az értékrend, a helyérték

Az újságszerkesztésnél és az oldalak tipográfiai tervezésénél az anyagok értékrendje érvényesül. Az értékmérés alapja nem a terjedelem, hanem az anyag jelentősége.

A helyérték nem keverendő össze a helyi értékkel!

Az újság mint tömegkommunikációs és agitációs eszköz a szerkesztésben, valamint a tördelésben kiemel, hangsúlyoz, tehát: értékel. Mind a szerkesztés, mind a tipográfia azt is jelzi, ami kevésbé fontos.

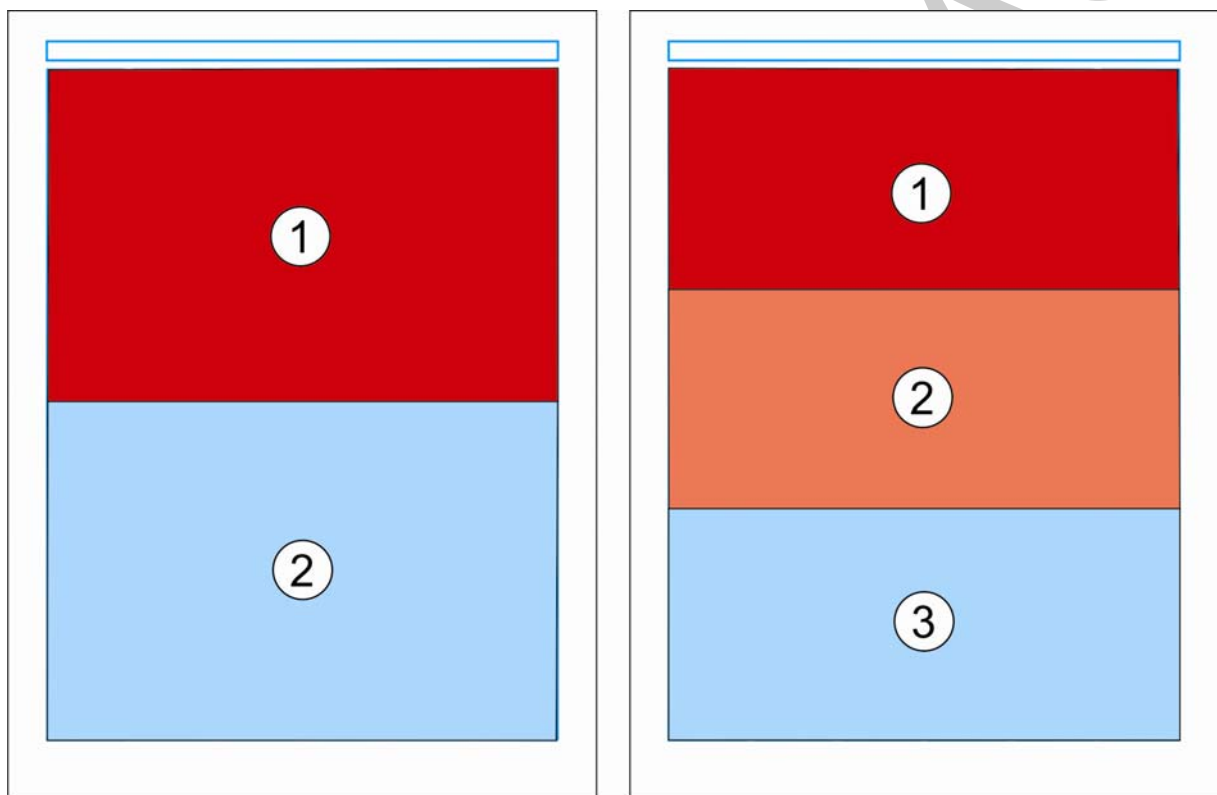
A tömegtájékoztatás szerepe: a való világ tükrözése az információk összességével. Úgy kell az eseményekre vonatkozó híreket, tájékoztatásokat, magyarázatokat összerakni, hogy azok mindig a valóságos értékrendet tükrözzék.

Akkor helyes a látható értékrend, ha megfelel a közlemények valós értékének.

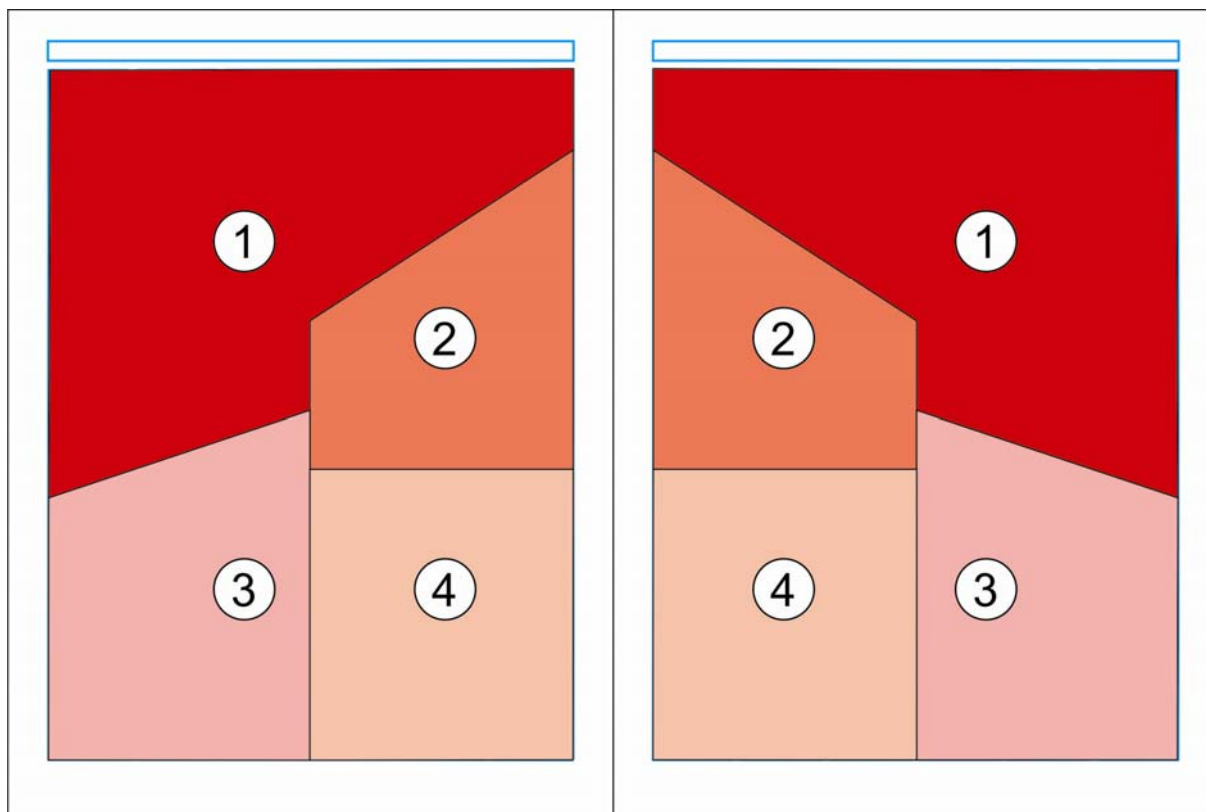
Vizsgálódások és mérlegelés útján jutunk el az értékrend megállapításához, majd pedig annak kifejezéséhez. E folyamat fontosabb összetevői és lépcsői: 1. a hírérték megállapítása, 2. az információérték kifejezése és fokozása a tipográfia eszközeivel, 3. az oldalak és oldalrészek.

Az újságoldalt értékrend szempontjából vizsgálva az a tapasztalat, hogy a olvasó figyelme először a lap felsőrésze felé irányul és majd ezt követően a tekintet a lap alsó része felé sikklik.

A félbe hajtott lapoldal felső fele a helyérték tekintetében az értékeesebb. További vizsgálatok tapasztalata az, hogy ha tovább történik az elemzés valójában az egyedüli oldalnak a helyértéke 3 részre oszlik. Oldalpár tekintetében ezek a részek tovább oszlanak.

19. ábra. A félbe hajtott újságoldal és az egyedüli oldal helyértékei

20. ábra. Helyértékek az újság oldalpáron. 1 a legfontosabb elsőrendű helyértékek, 2 a másodrendű helyértékek, 3 a harmadrendű helyértékek és 4 a negyedrendű helyértékek

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

1. Készítsen látványtervet egyhasábos, páratlan oldalszámú könyvoldalról, helyezze el a az ívjelzőt, az oldalszámot, az élőfejet és a lábjegyzetet.
2. Készítsen látványtervet egyhasábos, páratlan oldalszámú könyvoldalról fejben a tükör élére és kötésbe kifutó, tükör alján vágásba kifutó képpel. A terven tüntesse fel a kifutás szükséges mértékét.
3. Készítsen látványtervet művészi albumról ugrálós paginával, a paginákat különböző tördeléssel, fokozatokkal és típusokkal a folyamatos főszöveghez viszonyítva. Fejben: balra, jobbra és középre zárva majd lábban ugyanígy.
4. Készítsen napilaphoz, tudományos könyvhöz, szótárhoz élőfej változatokat!
5. Készítsen látványtervet oldalpárra marginálisokkal, a főszöveg és a marginális betűtípusainak, fokozatainak, változatainak megjelölésével.

6. Készítsen látványtervet könyvoldalakon különböző megoldású mandzsetta címekkel. A főszöveg és a mandzsetta betűtípusának, fokozatának, változatainak megjelölésével

MUNKANYELV

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Határozza meg az oldaltükör fogalmát!

2. feladat

Sorolja fel a tipográfiai forma építő elemeit!

3. feladat

Vázlaton mutassa be a nyomtatott oldal lehetséges elemeit!

4. feladat

Vázlaton mutassa be a nyomtatott oldalpár részeit!

---

5. feladat

Vázlaton mutassa be a kéthasábos tükör részeit

6. feladat

Vázlaton mutassa be a öthasábos napilap tükör részeit!

7. feladat

Határozza meg az oldalszámot, a kivételeket, és miből betűtípusokból, változatból szedik?

A large rectangular area with a yellow border, containing 18 horizontal lines for writing. A large, light gray watermark reading "MUNKANYAG" is diagonally placed across the area.

8. feladat

Határozza meg a félkvírt számokat, jellegzetességét, hol használják főleg, vázlaton mutassa be az ilyen számot!

MUNKANYAG

9. feladat

Mutassa be az ugrálós számokat!

AZ OLDALAK LEHETSÉGES ELEMEI

---

11. feladat

Melyek azok az oldalak amelyekre nem pagináznak?

---

12. feladat

Határozza meg az élőfejet

---

13. feladat

Határozza meg: mik a technikai kellékek?

---

14. feladat

Sorolja fel a technikai kellékeket

---

15. feladat

Mi az ívjelző, mi a jelentősége, hová tördelik?

MEGOLDÁSOK

1. feladat

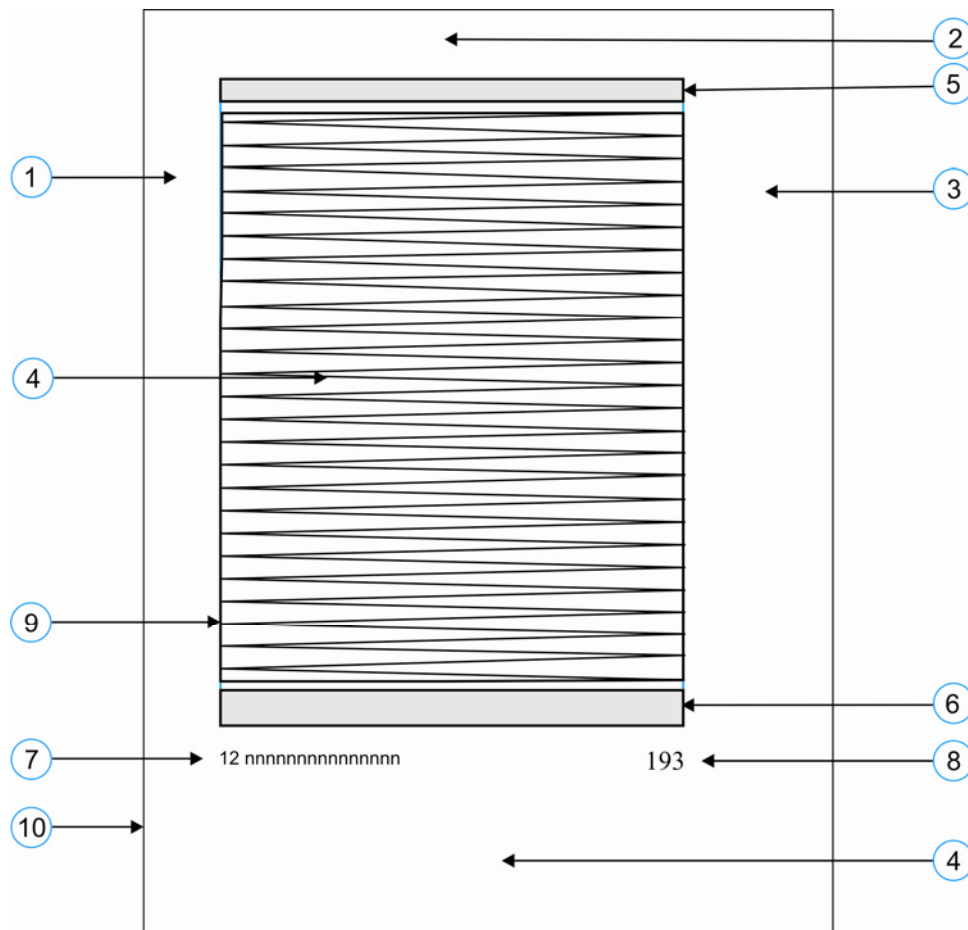
Az oldaltükör egy olyan láthatatlan vonalrendszer amelyen belül helyezkednek el a tipográfiai forma építő elemei, kivételek a technikai kellékek: az ívjelző, a csillagos szám, a pagina, a marginális és a kollacionáló jel.

2. feladat

- A betű
- A sor
- A sorcsoport
- A szövegtömb
- A képek
- Az ábrák
- A foltok
- A szín
- Léniák (vonalak, díszes vonalak)
- Díszítő elemek (sordíszek, spiccek)

MUNKANYAG

3. feladat

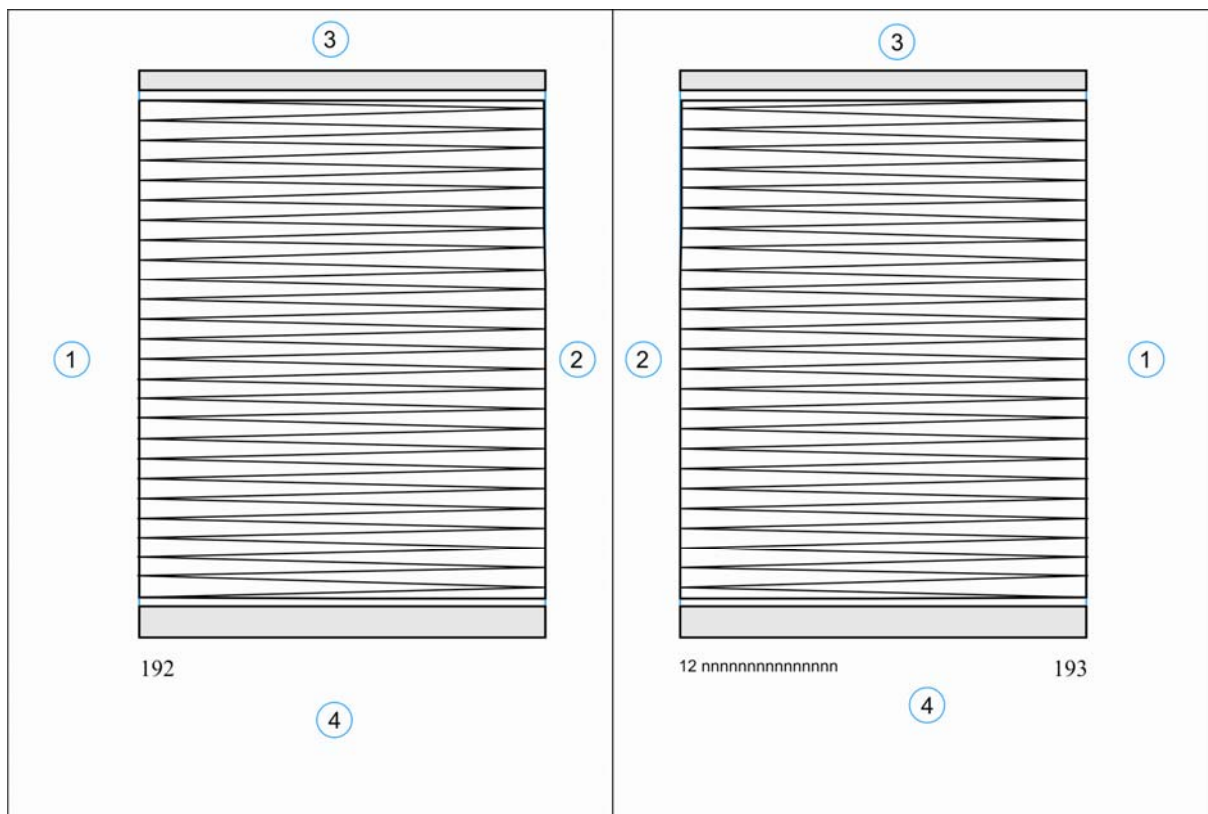

21. ábra

Egyhasábos nyomtatott oldal részei: 1 kötő margó, 2 fej margó, 3 külső margó (hosszmet-
szeti vagy vágó margó), 4 folyamatos fő szöveg, 5 élőfej, 6 lábjegyzet, 7 ívjelző, 8 pagina, 9
szedéstükör, 10 papír

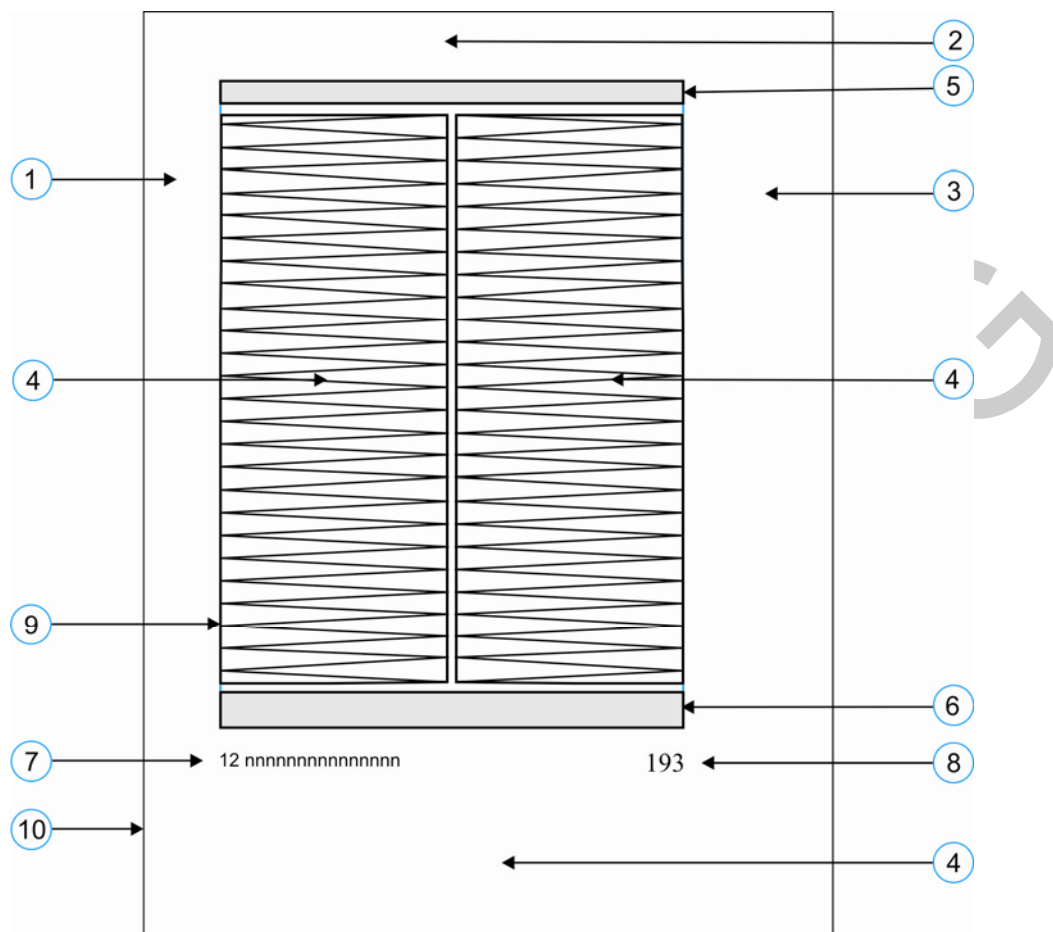
4. feladat

22. ábra

MUNKK

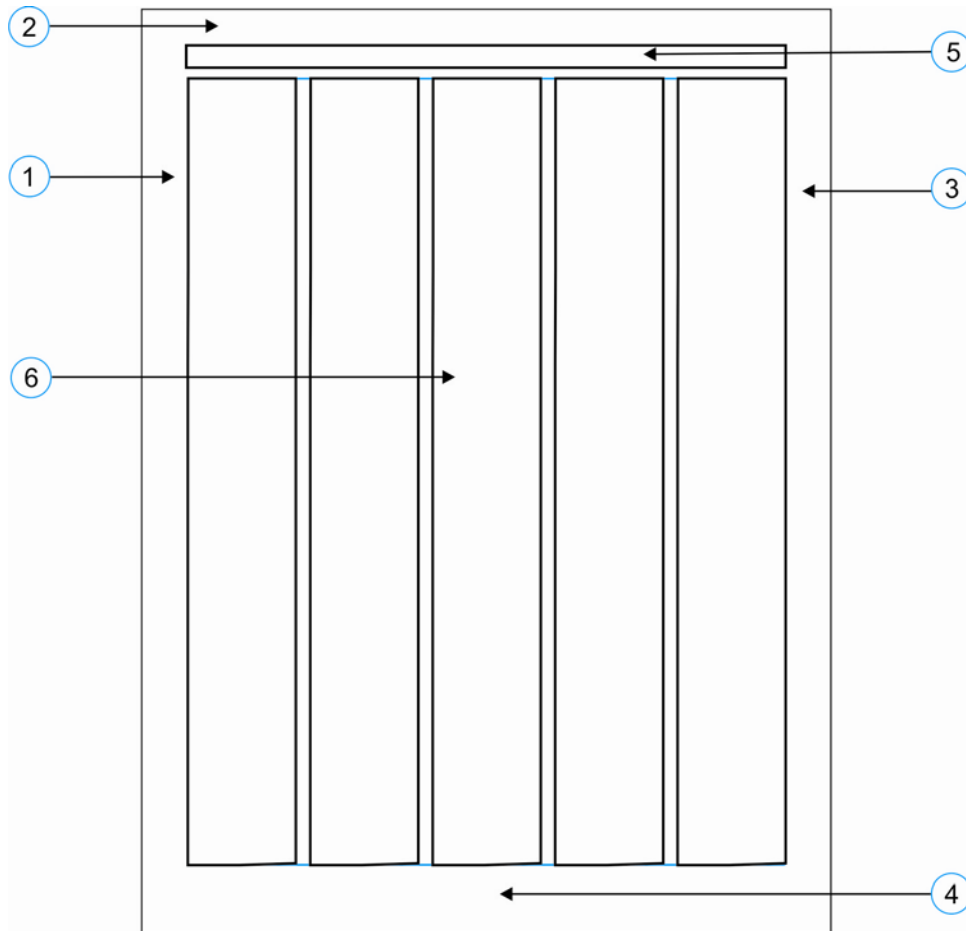
5. feladat

23. ábra

Kéthasábos nyomtatott oldal részei: 1-es számmal jelölt a kötő margó, 2-es számmal jelölt a fej margó, 3-as számmal jelölt a külső margó (hosszmetszeti vagy vágó margó), 4-es számmal jelölt a folyamatos fő szöveg, 5-ös számmal jelölt az élőfej, 6-os számmal jelölt a lábjegyzet, 7-es számmal jelölt az ívjelző, 8-as számmal jelölt a pagina, 9-es számmal jelölt a szedés tükör, 10-as számmal jelölt a papír

6. feladat

24. ábra

Öthasábos napilap tükre. 1-es, 2-es, 3-as és 4-es számokkal jelöltek a margók, 5-ös számmal jelölt az élőfej, 6-os számmal jelöltek a hasábok.

7. feladat

A többoldalas nyomdatermékeket általában néhány kivételtől eltekintve oldalszámokkal látják el. Ezt a műveletet szakmai nyelven paginázásnak nevezik (jelentése: lap, oldal)

Kivételek:

- A kétoldalas szóró lapok
- Leporellő hajtásos prospektusok
- Göngyölt vagy oltárhajtásos prospektusok
- Meghívók
- 4 oldalas egyszer hajtott nyomtatványok

Az oldalszámok kisebb kiadványoknál lehetnek római számok, nagyobb terjedelmű kiadványoknál arab számok. Arab számozású kiadványokon belül a mellékleteket római számmal is lehet paginázni.

A számok betűtípusa lehet a folyamatos főszöveg típusával azonos, vagy más típusú a betűkeverésre vonatkozó tipográfiai szabály figyelembe vételével. Törzsmérete lehet azonos, de lehet nagyobb is.

---

8. feladat

Azokat a számokat nevezzük félkvirt számoknak, amelyek a betűtípusa törzsméretének a fele szélességére metszették, tervezték. Ez a módszert a digitális technológiánál is alkalmazták a betűk tervezésénél, ugyanis matematikai kifejezések, képletek szedésére ezek alkalmasak. A kötelezően betartandó helyi értékek csak ezekkel a számokkal oldható meg.

Olyan műveknél, ahol az oldalszám megjelenési formája közömbös a félkvirt számokat ajánlatos használni.

123456789

25. ábra

Úgynevezett félkvirt számok, minden szám azonos szélességű, a betű törzsméretének a felére készült. Matematikai szedésekre csak ez alkalmas

---

9. feladat

Művészi albumok és egyéb igényes tervezésű kiadványoknál szívesen alkalmazza a kiadó, vagy kiadványszerkesztő az úgynevezett ugrálós oldalszámokat. Ezek a számok matematikai kiadványok szedésére nem alkalmasak mert különbözőek a számok szélessége. Jellemzőjük egyes számaik a betűvonal alá kilógnak, egyes számaik pedig felnyúlnak. Az 1, 2 és a 0 egyforma magas, a betű szemhez közelít, a 3, 4, 5, 7 és 9 számok a betűvonal alá lógnak, 6 és 8 számok pedig felnyúlnak.

123456789
123456789
123456789

26. ábra

Különböző típusú, úgynevezett ugrálós számok

10. feladat

Az oldalszámok elhelyezhetők fejből, lábból, oldaltengelyesen vagy középre zárva. Általában a szedéstükör alatt legalább egy üres sorral lentebb szedve.

11. feladat

- A címnegyed oldalait
- A vákát oldalakat (a nyomdászatban az üres oldalt vákátnek nevezik)
- A kolofon oldalt
- Egész oldalt ahol a kép kifutó körben, vagy egyéb ami kifut a tükrön kívül
- A kereskedelmi, reklám oldalakat
- Az ajánlás oldalt
- A mottó oldalt

12. feladat

A szedéstükör élén a folyamatos főszövegtől lénialával vagy üres sorral elválasztott információs terület. Az élőfej a szedéstükör része, tartalmazhatja az író nevét, a fejezet címét, valamint azon az oldalon tárgyalt téma címét.

13. feladat

A technikai kellékek, mint a nyomtatott oldal lehetséges elemei nem szerves részei a könyvnek, folyóiratoknak, napilapoknak, nem tartoznak a termék mondani valójához, alkalmazásuk az olvasók számára fontosak, megkönnyítik a használatukat

14. feladat

- Élőfej
- Pagina
- Marginális

- Mandzsetta cím
- Ívjelző
- Csillagos szám

---

15. feladat

Az ívjelző könyvkötés közben az ívek helyes sorrendjének ellenőrzésére az összehordás hibátlan elvégzésére szolgáló jelzés. A meghajtogatott ív első oldalán pl.: 17. 33. oldalakon, az oldalszámmal egy sorban az ív sorszáma és a könyv rövidített címe.

Pl.: 12. Gárdonyi: Egri csillagok

Betűje a folyamatos főszöveg betűtípusával azonos, fokozata általában petit, 8 pontos. Funkciója technikai, a tartalomhoz nem tartozik.

Nincs ívjelző a címnegyed első oldalán és azokon az oldalakon ahol lábban kifutó képek, ábrák stb. vannak.

Az ívjelzőt a körülvágott méreten kívül is el lehet helyezni amennyiben ez a kiadó, megrendelő igényli

---

16. feladat

Minden ív harmadik oldalán a paginával egy magasságban balra zárva szedik a csillagos számot általában petitből. A szám az ív sorszámaival azonos.

Pl.: 16*

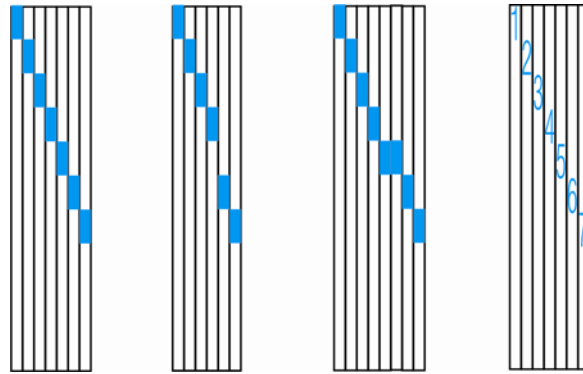
Ez is technikai jel, a könyvkötészetben a hajtogatáskor van szükség rá.

---

17. feladat

Az ív első és utolsó oldalának a gerincére nyomódik. Ez lehet sorszám, az ív sorszámaival azonos, vagy kb. 6 pont szélességű és 12 pont magasságú téglalap. Mindkét formában az ívgerincen lépcsős formát mutat. Az ívek összehordása utáni ellenőrzéskor a lépcsőzetesség mutatja, hogy kimaradt e ív, vagy duplán kerül be ív a könyvtestbe.

A sorszámos kollacionáló jel hasznosabb ugyanis a hibás ív sorszáma azonnal jelezhető

27. ábra

Az első ívgerincen a hibátlanul összehordott könyvtest gerinc látható, a második kimaradt egy ív, a harmadikon két azonos ív szerepel, a negyediken a kollacionáló jel ívek sorszámaival azonosan van elhelyezve

18. feladat

Marginális jelentése: valaminek a szélén lévő; nem középponti; mellékes. A nyomdászatban a marginálisnak nevezik azokat a címeteket, megjegyzéseket, jegyzeteket amelyeket a szedéstükrön kívül a margóra tördelik. A páratlan oldalon a jobb oldali margóra, páros oldalon a bal oldali margóra kell tördelni. A marginális első sorát a vonatkozó szövegrész első sorával egy magasságba kell tördelni, szabadsorosan balra zárva. A folyamatos főszöveg és a marginális között legalább 2 betűnyi (kurrens n) távolságot kell hagyni a fokozattól függően.

Betűje a folyamatos főszöveg betűtípusával legyen azonos és lehet annak változata is. A betű fokozata 1–2 ponttal lehet kisebb

19. feladat

A mandzsetta cím szövegbe süllyesztett beépített cím. Típusa lehet azonos a folyamatos főszöveg típusával, lehet más típusból is szedni figyelembe véve a betűkeverés szabályát. Fokozata 1–2 ponttal lehet kisebb, és kiemelés képen a típus változatából.

Három különböző formában szokásos tördelni.

- A vonatkozó szövegrésznél beépítve, középre zárva, körben térközzel
  - A vonatkozó szövegrészhez beépítve, balra zárva, alul és jobb oldalt léniával
  - A vonatkozó szövegrészhez beépítve, középre zárva lénia keretben
- A címeknek ezt a formáját elsősorban tankönyveknél alkalmazták.

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bardóczy Irén: Magasnyomó formakészítés I., Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1978.

David Bann: Nyomdai megrendelők kézikönyve, Scolar Kiadó, Budapest, 2007.

Dr. Gara Miklós: Nyomdaipari enciklopédia, Osiris Kiadó, Budapest, 2001.

Énekes Ferenc: A kiadványszerkesztés, Novella Könyvkiadó, Budapest, 2001.

Gyurgyák János: Szerkesztők és szerzők kézikönyve

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Inici>

Kovács Sándor: Formakészítő szakismeret, B+V Lap- és Könyvkiadó Kft., 2000.

Radics Vilmos-Ritter Aladár: Laptervezés kézikönyve, Magyar Újságírók Szövetsége, 1975.

A(z) 0973–06 modul 008–as szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
52 213 01 0000 00 00	Kiadványszerkesztő
54 213 05 0000 00 00	Nyomdaipari technikus

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
23 óra

MUNKANYAG

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1-2008-0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210-1065, Fax: (1) 210-1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató